

АКЦИОНИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ

Изложбата „Акционизъм в България? Поздрав към Виена!“ в галерия „Кръз +“ (25 ноември-10 декември 2005), организирана с подкрепата на Австрийско посолство в София, е плод на две години издирвания. След като през 1997-2000 се опитах да повлияя на художествения процес с фестивала на акцията и перформанса „Sofia Underground“ – следвашата логична стъпка бе да изровя всичко по темата и да се опитам да съставя някаква история на случванията в областта на изкуството на живото действие, което в България по реди причини възниква късно и трудно, а оцеляването му и до днес е неясно. Благодаря на всички колеги, които отвориха архивите си! Около 2000 снимки и часове видео-ленти са масив от информация, които заслужава внимание (въпреки, че нито една държавна институция не пожела да помогне). Резултатът е дейността на около 40 художници и групи занимавали се през различни години с хепънинг, перформанс, временни намеси във пространството – една история извадена от забравата и актуална с оглед на съвременните процеси. Появиха се непубликувани неща и напълно неизвестни факти, някои от които с капитално значение като опитите на Чавгар Мутафов с хвърчила преди 1944. Това изисква отделен проучване – например проучването на ДАДА в България преди войната, има достатъчно следи, но никога не се е заравял в тях. Тук ще се огранича само с разсъждения върху развитието след 1985-86, когато има всички основания да се говори за процес с достатъчен брой участници и различима логика.

По-ранните прояви са изключителна рядкост: „Воден змей“ на Веселин Димов, 1983; също така мимолетната временна работа „Вулкан“ на Асен Ботев, 1983, граднката пред „Кристал“. Нека да си спомним, че дори в началото на 80-те България беше полицейска държава, в която прибираха за мисли извън нормата. Но след началото на Перестройката (март 1985) режимът започна да се разхлабва – а другомислието постепенно да се стимулира (в отделни комични случаи беше подсказвано кои точно художници са надеждни, за да им се разреши да са някак малко по-различни). Но същностните случвания са нелегални или полу-легални в карнавалната омая на същата тази перестройка (каква свобода: можеш да четеш доклада на Хрущов пред XX конгрес на КПСС!). Така през лятото на 1985 съвсем младите Цветан Кръстев и Пламен Михайлов в акция „Слънчогледи“ редят шапки от вестници („Работническо дело“, „Правда“) в нива от цъфнали слънчогледи. През 1986 наблюдаваме своеобразен интуитивен взрив – живописци и скулптури започват да правят в провинцията неща, за които са чували без напълно да ги разбират (пленер в Доспат – „Змията“, Стефан Зарков, Ива Владимирова, Чавгар Петров; пленер в Сопот – „Бяла лента край езерото“ – Албена Михайлова и Веско Велев). Има обаче и осъзнати – на младежката изложба на сценографията „Художникът и театърът“ Стефан Попов и неговите колеги представят „извън програмата“ перформанси, които за заблуда на противника са обяснени като карнавал, нещо смешно... Осъзнат и програмен е триетапния хепънинг „Пътят“ на Димитър Грозданов и група „Търговище“ (с. Краище, Търговище, Генерал Тошево). Любопитен шрих от последната работа, но госта характерен – в „Пъ-

тят“ са увлечени живописци, които никога след това няма да излязат извън своята област – Ивайло Мирчев, Владо Пенеv, Димитър Чолаков. Почти до 1989 случванията са от този тип – живописци и скулптури се занимават с необичайни намеси в пространството (Боженци, 1987; с. Топола – така наречения пленер „Природа“, 1988; май 1989, Търговище – „Изобразителен Спектакъл“; септември 1989, Благоевград – акция „Реката“). Има и разрешени прояви като „Мајски художествен перформанс“, 1987 (куратор Филип Зигаров) в двора на СУ, който обаче е разгонен госта грубо от службите след като поетът Петър Манолов започва да чете дисидентска поезия.

Качествените неща откъм осъзната концептуално-действена практика през този период не са много. Деветдневната акция „Мостове на изкуствата“ на група ДЕ (Орлин Дворянов и Добрин Пейчев) по протежение на Перловския канал през юни 1988 има всички белези на класически съучастнически хепънинг, построен на така наречения „метод на случването“ на Кейдж – за тази работа двамата са разпитвани едно геношоше в ДС. Образцов е и един „Хепънинг без име“ на Бойко Богданов, Румен Серафимов и Владо Иванов във Варна, 1988 – колективно случване от типа флукус-концерт. Хепънингът с „Дървена машина за рисуване“ на Любен Костов (24 декември 1988) в граднката пред „Кристал“ е също „класически момент“. Практикуването на перформативни практики изисква и добра култура – каквато например показва Георги Тогоров в акциите „Изгаряне на изложбата „1000 бели листа“ и „Трудовете“ (август-септември 1989). Той е и един от двамата комисари (куратор още е непозната гума) на изложбата „Земя и небе“ на покрива на Шипка 6 (1989). Едва тогава „авангардистите“ от цялата страна се запознават. Освен статичните работи на покрива се разиграват и редица импровизирани перформанси, които за радост са съхранени на видео.

След 10 ноември и някъде до 1993 е апогей на този първи героичен период, в който основната „категория“ за неконвенционално изкуство е „купон“. Междувременно сцената почва да се разделя по интереси като например от Клуба на (вечно) младия художник се отделя Сружение „Изкуство в действие“. Големите акции и хепънинги на това сружение (сегедневното „Сътворение“ в Бирената фабрика и тридневната „1aaa“ в сградата на КАТ – и двете 1991), концентрират най-доброто от този период. През 1991-92 Венцислав Занков разиграва своите перформанси „Червено 1-4“ и „Граници на агонията 1-2“, за които тогава е подиг-

„Мостове на изкуствата“ – Група ДЕ

Изкуство, думи...

раван, но от днешна гледна точка те са респектираши. Около 1993-94 купонът е конструиран, прототиповете уморени, появяват се нови фигури. През 1994 Венерологът-колекционер г-р Гатев е станал художник и разиграва някой от най-любопитните ситуационистки случвания в българското неконвенционално изкуство – „В защита на твърдия материал“ (1994), „Вагон за особено внимание“ (1995), както и кураторския проект „Дерматорлгия? Изкуство“ (1994, участници Б. Бояджиев, Н. Солаков, Г. Ружев, Л. Костов, Хр. Михайлов). В периода 1995-97 образцово работи Дан Тенев – акциите „Балканизация“, „Загълбочаване на раздялата“... В средата на 90-те Расим започва системно да експериментира с тялото си – „Дрога“, „Автопортрет с цигара“, „Корекции-1“, „Фенът“, „Корекции-2“. За „Sofia Underground“ вече стана дума, но нека да напомня, че по време на четирите му издания свои проекти осъществиха повече от 50 автори.

Пълното еманципиране на художниците, тест за свободата да работиш където и да е, без да те е страх, според мен, настъпи едва след 2000 год. През периода 2001-03 се опитах чрез проекта „Улични случки“ да осмисля някои централни столични пространства (автори Дим. Яранов, Венеслав Костов, Димитър Г. Димитров, Богдан Александров, Борис Сергинов, Михаил Димов, Георги Донов и др.). Някои от тези проекти сполучиха – „Огледалният дворец“ (Костов), „100 милиона българи“ (Яранов), „BG TESHNO“ (Сергинов), но изглежда обществената умора е толкова голяма, че интересът към експеримента е на практика изчезнал. Същевременно се появиха нови агенти, които са на равнището на сцената на развития свят. Имам предвид например театралът Иво Димчев – уличен перформанс „Folk's mother“ (2003); също така Мирослав Димитров – уличен перформанс „Сцеплението“ (2003). Последният е член на група „Ултрафутуро“ (създадена през 2004), която е провокирана от установилият се в София московски радикал Олег Мавромати. Той заедно с Боряна Росса (Драгоева), Антон Терзиев и др. работят със смелост непозната досега у нас в посока на това, което преди около 30 год. се наричаше auto-destructive art.

Да не забравя, поздравяваме Виена, не само защото Австрийско посолство в София и лично министър-съветника г-н Лотар Яшке ни помогна да покажем съществен аспект на българското неконвенционално изкуство, но и защото някои от най-големите – Нич, Мюл, Брус, Шварикоглер, Експорт и други – превърнаха Виена в символ на акционизма.

Руен РУЕНОВ

ИЗЛОЖБЕН ПЛАН МЕСЕЦ ЯНУАРИ – ГАЛЕРИЯ „ШИПКА“ 6

Изложба на творби от **пленери и симпозиуми Созопол 2005**,

12.1 – 24.1, III етаж, 18 часа

Изложба – творби от **международен пленер „Арт керамика“ – Троян 2005**,

13.1 – 30.1, II етаж, 17.30 часа

Национална изложба – „Карикатура“ – 18.1 – 5. II, I етаж, 17 часа

Изложба – Унгарски културен институт –

„Десет години – 100 книги, 100 снимки“, 20. I – 7. II, IV етаж, 18 часа

Изложба – **Творби от графичен пленер Пловдив** – 27.1 – 12. II, III етаж, 17 часа.